

УДК 811.161.2

А. Л. Старунова

Одеська державна академія будівництва та архітектури

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У СУЧАСНІЙ МОВНІЙ СИТУАЦІЇ

Мовна ситуація з одного боку в Україні виглядає так: у нове тисячоліття українська мова входить у статусі мови держави (держави незалежної), як мова національна, друга серед слов'янських мов за кількістю носіїв, зі сформованим літературним стандартом, кодифікованим правописом, з видавничим, навчальним і довідковим забезпеченням в області україномовної освіти, але, на жаль, реальна мовна ситуація і стан національної мови на її сучасному етапі є дещо іншим. Є факт, що за показником збереження рідної мови українці посідають лише четверте місце (після росіян, угорців, кримських татар).

За даними Київського міжнародного інституту соціології спілкуються українською мовою менше половини дорослих людей (44-47%), більше половини (53-56%) користуються російською мовою.

Щоб зрозуміти причини такого стану національної української мови на сучасному етапі слід розібратися в питаннях соціолінгвального, позамовного характеру, проаналізувати мовну ситуацію в Україні, збагнути її специфіку, а також розібратися у питаннях внутрішньомовних, розглянути новочасні тенденції розвитку української літературної мови.

Серед важливих ознак сучасної мовної ситуації треба виділити такі: 1) українсько-російську колективну двомовність; 2) співіснування в єдиному українському просторі трьох регіонів з різними національно-культурними і соціально-політичними традиціями і як наслідок — мовними і мовленнєвими пріоритетами і звичками; 3) в деякій мірі формальний характер мовної політики у державі і відсутність реального високого соціального статусу мови; 4) поступову і невідворотну англomовну експансію.

Українсько-російська колективна двомовність зумовлюється кількома взаємопов'язаними чинниками: функціонально-стилістичним, територіальним, територіально-соціальним, віковим і конфесійним.

І досі основними сферами реального функціонування української загальнонародної мови залишається сфера родинно-побутового мовлення, художня література, а також певна частина центральних та регіональних ЗМІ.

Парламент є деяким зрізом суспільства і віддзеркаленням національного складу населення. На засіданнях українською мовою послуговується приблизно 63% депутатів. Тобто українська мова, почавши функціонувати на вищих щаблях суспільства, перетворюється на символ влади і соціального успіху. Коли мова перетворюється на символ влади, вона стає потужним чинником у формуванні суспільно мовної свідомості.

Україна в національно-культурному і мовному сенсі є неоднорідною, три великі регіони, з яких вона складається, свого часу належали різним державам, довго співіснували роз'єднано і возз'єднувалися поетапно. Це слабо зрусифікований Захід (Волинська, Рівненська, Тернопільська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська області); середньо зрусифіковані Північ та Центр (Хмельницька, Вінницька, Житомирська, Київська, Чернігівська, Сумська, Полтавська, Черкаська, Кіровоградська області); сильно зрусифіковані Південь і Схід (Одеська, Миколаївська, Херсонська, Дніпропетровська, Запорізька, Донецька, Луганська).

Україномовним і надалі залишається сільське населення України, а урбаністичне середовище більш-менш повноцінним україномовним міським населенням відзначається лише в західному регіоні.

З проголошенням незалежності у мовній ситуації східних, південних та центрально-українських міст почали відбуватися зміни на користь української мови, які привели до помітних наслідків.

Ми переконані, що майбутнє української мови в Україні сьогодні визначається вихованням мовної поведінки саме наймолодших членів суспільства: дошкільників, школярів і студентів, тому що вони найбільш

піддатлива категорія мовців, не обтяжена соціальним, політичним мовленнєвим досвідом, яка легко адаптується до мовних трансформацій індивідуального та колективного характеру і для якої зміна мовленнєвих звичок не є таким важким і болісним процесом.

Набуті у шкільному віці особистісні якості, що пов'язані з мовленням, не тільки служать підвалинами для подальшого навчання, виховання, розвитку підлітків і молоді, а й значною мірою зумовлюють практичну, професійну та громадську діяльність дорослої особистості.

Згідно з твердженням відомих психолінгвістів перша стадія формування логічного, пізнавального інтелекту людини відбувається саме у віці 7-14 років.

Не можна обійтися без зміцнення статусу української мови як національної, без реальної державної мовної політики, спрямованої на підняття престижу української мови, без створення відповідних україномовних інфраструктур у суспільстві.

SUMMARY

In this article the social-linguistic and ethnocultural aspects in a modern language situation are interpreted.

Major signs and reasons of the state of the national Ukrainian language and the question in what the future of language politics consists are exposed in this work.

Література:

1. Радевич-Винницький Я. Двомовність в Україні: теорія, історія, мововживання: Монографія / Я. Радевич-Винницький. — Київ-Дрогобич: Посвіт, 2011. — 592 с.
2. Руда О. Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі / О. Руда. — Київ: Інститут української мови НАН України, 2012. — 231 с.
3. Соціологія: підручник / М. П. Требін, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова та ін.; за ред. М. П. Требіна. — Х.: Право, 2010. — 224 с.